

De preek van de leek

Nebahat Albayrak

7 november 2010

GROET

Goedemiddag dames en heren, wat fijn u hier te zien. Ik heb uitgezien naar deze middag. In tegenstelling tot wat misschien sommigen, wellicht velen van u denken sta ik hier totaal niet onwennig: het spreken in het openbaar, voor grote zalen, daar heb ik wel wat ervaring mee. Maar nog belangrijker, in deze context, is dat dit niet de eerste kerk is die ik van binnen zie. Geschiedenis en architectuur hebben altijd mijn interesse gehad. Ronduit onder de indruk was ik van de vele kerken, kathedralen, moskeeën en synagogen in de vele landen die ik heb bezocht. De nietigheid voelend tegenover wat mensenhanden hebben gebouwd, wetende dat het alleen het cement der overtuiging kon zijn dat maakte dat deze bouwwerken de tand des tijds konden trotseren. Uren heb ik doorgebracht de ragfijne details tot mij nemend van schilderijen en beeldhouwwerken waarvoor het woord 'kunst' zo ongeveer uitgevonden moet zijn. Expressie en emotie in zijn mooiste verschijningsvorm, wat anders kan men denken staande in de St Johns Cathedral op Malta, voor de het schilderij 'de onthoofding van Johannes de Dooper'. Het is het grootste pronkstuk dat de kathedraal rijk is en hangt in het oratorium. In 1608 geschilderd door Michelangelo Caravaggio. Wat mij betreft het beste werk van Caravaggio en het enige dat door hem gesigneerd is. Door deskundigen wordt het gezien als het grootste meesterwerk van de hele zeventiende eeuw. Hoeveel mensen mijden het kijken naar iets dat van een andere religie of traditie is? En waarschijnlijk nog meer mensen kijken, maar zonder te zien. Ik kijk en ik zie, en de vanzelfsprekendheid daarvan komt door niets minder dan de empathie en het respect waarmee mijn opvoeding doorspekt was. Vooral mijn moeder, heeft niet alleen mij, maar ook mijn 3 broers en drie zussen groot gebracht met een sterk gevoel voor gelijkwaardigheid van mensen, zonder onderscheid naar wat dan ook... Een van mijn vroegste herinneringen in dat verband is deze. Een traditioneel gastarbeidersgezin als we waren werden alle zomers in Turkije doorgebracht. We gingen met de auto, een volgeladen Ford Transit. 4000 kilometer lang, van Rotterdam naar Sarkisla moesten wij van mijn moeder, bij het passeren van begraafplaatsen, en dat waren er met name in Oost-europa en Turkije heel wat, de Fatiha, de beginvers van de Koran opzeggen. Voor de zielerust van de doden, zei zij. Het maakte haar niets uit wie daar begraven lagen: joden, christenen, moslims of ongelovigen. Er is een directe lijn van die tijd naar deze zomer, toen ik in de kathedraal van St Cecile, in Albi, Zuid Frankrijk, een kaarsje opstak voor een collega die het op dat moment heel erg zwaar had. Dat ik noch hij uit de katholieke traditie voortkomen, hij is gereformeerd, deed mij geen seconde aarzelen om mij op deze manier hem kracht en wijsheid toe te wensen.

KYRIË

'Tets waar je mee zit, iets wat je er uit wilt gooien, wat je stoort en wat zal opluchten als je het er uitgooit. Dat is waar Kyrie voor staat' vertelde de organisatie in de persoon van Ranfar mij. Ik dacht al snel aan grootse voorbeelden van onrecht in de wereld, maar bij de voorbereiding van deze preek bleek mijn grootste ergernis veel dichterbij te zijn. Veel eerder gevoeld, bestreden zelfs, maar ook wel een beetje weggestopt, bleek. Het kwam hard terug toen de eerste reacties op mijn deelname aan dit project zichtbaar werden: Goh, wat bijzonder: een moslima in de kerk. ...een wat...??...een moslima! een wat?.....?? maar jij bent toch... ja islamitisch, maar wat bedoel je met 'een moslima'... Al gauw bleek dat zelfs de meest goedbedoelende niet duidde op een letterlijke, waardevrije betekenis van deze Hollandse uitvinding (kent u een ander land waar ze een speciaal woord hebben bedacht voor vrouwelijke moslims?) Gratis en voor niets kreeg ik er de hele inkeuring van de post 9/11 islamdiscussie bij. Na 11 september 2001 werd na deelname in paneldiscussies met enige regelmaat het flesje wijn voor mij als enige in het panel, ongevraagd vervangen door een bos bloemen. Waarop ik stevast en hoorbaar riep: wil er iemand ruilen?? En even sprekend voorbeeld is dat kennissen en collega's mij na jaren opeens

De preek van de leek

gingen vragen 'of ik wel alcohol dronk'. Daar zaten mensen bij met wie ik regelmatig in een kroeg was beland... blijkbaar dringen opgelegde beelden zo diep in de psychologie van de mens dat zelfs eigen ervaring het eigen geheugen erdoor onderdrukt kan worden. En dat alles, beste mensen, stoort mij enorm. Het stoort mij dat elke ruimte is verdwenen om de enorme diversiteit in de islamitische gemeenschappen te zien. Het stoort mij omdat het het zicht ontnemt op het mooie, het goede van de islam waar ik mee ben opgegroeid. Maar het stoort me vooral omdat het mensen onmogelijk wordt gemaakt om individu te zijn...

PREEK

Als uitgangspunt voor deze dienst heb ik, na alles wat ik vertelde en gegeven mijn juridische achtergrond redelijk voorspelbaar, de wet van Mozes, de tien geboden, gekozen. Ik zocht naar bijbelteksten die stonden voor rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid. Exodus 20 lezend kwam ik er al snel achter dat ik met veel van de geboden helemaal niets aan kon: dat zijn de geboden die gaan over de verhouding tussen God en mensen: vereer geen andere goden, maak geen godenbeelden, eer de sabbat... Des te interessanter vond ik de geboden die gaan over de verhouding van mens tot mens: geen moord, geen overspel, geen diefstal, geen valse getuigenis. Veel daarvan is terug te vinden niet alleen het Nederlands wetboek van strafrecht maar redelijk universeel ook in het strafrecht van veel landen. Regels en wetten waarvan we vandaag de dag weten dat ze tijd- en cultuurgebonden kunnen zijn, ondanks de universaliteit van mensenrechten. Overspel is in dat opzicht een interessante: in Nederland is overspel niet strafbaar bij wet, maar nog niet zo lang geleden wel in Turkije. In het kader van de toetredingsvoorbereidingen tot de EU begon men aan een modernisering: wat was het geval, overspel door vrouwen was strafbaar, punt. Overspel door mannen was alleen strafbaar als hij op heterdaad werd betrapt... in het echtelijk bed!! Protest tegen deze ongelijkheid met name door vrouwenrechtenorganisaties leidde er toe dat het 'mannenartikel' werd geschrapt. Wat vervolgens een nog grotere ongelijkheid opleverde: alleen vrouwen die overspel pleegden waren strafbaar... Dat was nu ook weer niet de bedoeling van de Turkse wetgever, waarop werd besloten om dan maar ook het vrouwenartikel te schrappen. En zo verdween de strafbaarheid van overspel uit het Turks strafrecht. Dat de letter van veel bijbelteksten tijdgebonden en dus cultuurgebonden, is wordt gemakkelijk geïllustreerd door regel 17 van Exodus 20: Zet uw zinnen niet op het huis van een ander, evenmin op zijn vrouw, op zijn slaaf, zijn slavin, zijn rund of zijn ezel... en dan komt het: of wat hem ook maar toebehoort. Dit is by far niet de enige passage in de bijbel waar vrouwen in een adem worden genoemd met al het andere bezit van de man. En dat brengt mij erbij dat het niet de letter, maar vooral de geest van wetten en regels belangrijk is voor de verhouding tussen mens en mens. Of ze nu in de Bijbel, de Koran of onze wetboeken staan. Dat er concrete wetten en regels zijn is vooral relevant voor de handhaving, voor als mensen zich er niet aan houden. Maar de diepere betekenis ligt er toch vooral in dat veel mensen het accepteren een mentaliteit, een kompas voor de inrichting van hun bestaan, als een weg, zo u wilt... dat het overgrote deel van de mensen er met geen haer op hun hoofd aan zullen denken om te stelen of te moorden heeft weinig te maken met de angst om er voor gestraft te worden... Het is het uitgangspunt van gelijkwaardigheid van mensen en de weg van respect voor mensenrechten die veel individuen tot de hunne hebben gemaakt. De optelsom van die individuele wegen ervan vormt de beschaving en de rechtsstaat. Geen vanzelfsprekendheden, maar verworvenheden waar strijd voor is gevoerd en die van tijd tot tijd wankelen en ter discussie staan omdat ze niet vanzelfsprekend zijn. Juist nu, nu Nederland haar positie als gidsland dreigt te verlaten en mensenrechten niet als een overtuiging maar als een blok aan het been worden ervaren... Dat deze strijd actueler is en blijft werd mij nog eens duidelijk tijdens de laatste verkiezingscampagne. De dreigende oneerlijke bezuinigingen konden in mijn ogen de gelijkwaardigheid van mensen en hun gelijke kansen op ontwikkeling en vooruitgang aantasten. Ik dacht terug aan de tijd dat ik opgroeide op Rotterdam Zuid, zoals wij dat daar zeggen. Toen al een wijk met de nodige uitdagingen. Maar ik had er het best denkbare

De preek van de leek

onderwijs, zonder dat mijn ouders, hard werkende arbeiders met 7 kinderen, zich ook maar een seconde zorgen hoefden te maken over de toegankelijkheid, betaalbaarheid en de kwaliteit van dat onderwijs... Toen mijn beide ouders ernstig ziek werden hoefden wij, de kinderen ons op onze beurt geen zorgen te maken over de betaalbaarheid en kwaliteit van de gezondheidszorg waar mijn ouders van afhankelijk waren... Die rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid, de rechtsstaat en de sociale zekerheden staan onder druk. Het is allerm minst vanzelfsprekend dat de kinderen die nu opgroeien in wijken als Rotterdam Zuid de zelfde kansen krijgen als die ik had. De sociaal-economische ontwikkelingen, de keuzes die gemaakt moeten worden bij de invulling van forse bezuinigingen en hervormingen hebben mij zeer bevestigd in mijn sociaal-democratische overtuiging. Dat is de weg die heb gekozen, dat is de overtuiging die bij mij hoort, omdat ik het product ben van de sociale gelijkheid en rechtvaardigheid waar de sociaaldemocraten van voor mijn tijd, met succes voor hebben gevochten. Zij hebben er voor gezorgd dat mijn achtergrond en afkomst niet mijn kansen hebben bepaald. En ik zie het als mijn plicht om te vechten voor behoud van die gelijke kansen, voor de generaties na mij. Lodewijk, dierbare vriend, stuurde me gedicht, iets wat hij wel vaker doet: de week van zijn vrienden opleuken met gedichten. Wat hij niet wist is dat ik bezig was met de voorbereiding van deze preek en dat het gedicht als een puzzelstuk op zijn plek viel. Ik heb Lodewijk gevraagd het gedicht met ons te delen.

Lodewijk

Ballade over de voetpaden in Västmanland

Lars Gustafsson

Onder het zichtbare schrift van zijwegen,
grindwegen, boerenwegen, vaak in het midden met een
kam van gras tussen diepe wielsporen,
verborgen onder stapels gekapt rijshout,
nog duidelijk in het kapotgedroogde mos,
loopt een ander schrift: de oude voetpaden.
Ze lopen van meer tot meer, van dal
naar dal. Soms slijten ze uit,
worden heel duidelijk zichtbaar en grote bruggen
van middeleeuwse stenen dragen hen over zwarte beken,
soms raken zij verdoold over kale platte stenen,
in moerasgebieden raak je ze gemakkelijk kwijt, zo
ongemerkt dat ze er het ene ogenblik zijn,
het andere niet. Er is een vervolg,
er is altijd een vervolg, als je maar
zoekt, deze paden zijn koppig,
ze weten wat ze willen en aan kennis
paren zij een aanzienlijke listigheid.
Jij loopt naar het oosten, het kompas wijst halsstarrig naar het oosten,
het voetpad volgt trouw het kompas, als een streep,
alles is in orde, dan buigt het pad naar het noorden.
In het noorden is niets. Wat wil het pad nu?
Al snel komen we bij een reusachtig moeras, en het pad wist dat.
Het voert ons eromheen, met de zekerheid van iemand
die het vaker heeft meegemaakt. Het weet waar het moeras ligt,
het weet waar de berg al te steil wordt, het weet

De preek van de leek

wat degene overkomt die noordwaarts in plaats van
zuidwaarts rond het meer gaat. Het heeft dat alles
zovele keren eerder gedaan. Dat nu juist betekent het
een voetpad te zijn. Dat het eerder is gedaan.
Wie vormden het pad? Kolenbranders, vissers,
houtsprokkelende vrouwen met magere armen?
De vogelvrijen, schuw en grijs als het mos,
nog in hun dromen met het bloed van de broedermoord
aan hun handen? Herfstjagers in het spoor van
trouwe jachthonden met vorsthelder geblaf?
Allen en niemand. Wij maken het tezamen,
ook jij, op een winderige dag, wanneer het
vroeg of laat is op aarde:
wij schrijven de paden, en de paden blijven bestaan,
en de paden zijn verstandiger dan wij
en weten al datgene wat wij zouden willen weten.

Nebahat

De dichter vraagt zich af: wie vormden het pad dat precies weet waar we moeten gaan? En hij
antwoordt: "We maken het samen, ook jij. Wij schrijven de paden en de paden blijven bestaan."

Voor mij zijn de paden een symbool voor traditie en voor solidariteit. We gaan op pad in dit
leven, we zoeken onze weg, maar we zijn gelukkig niet helemaal op onszelf aangewezen.
Anderen zijn ons voorgegaan. Die hebben zich zoekend, tastend, vechtend, vaak met gevaar voor
eigen leven een weg gebaad, die wij nu kunnen volgen. De eersten zijn in het moeras gelopen,
de volgenden waren gewaarschuwd.

De sociale verworvenheden, die wij nu zo vanzelfsprekend vinden, zijn stuk voor stuk bevochten
door moedige mannen en vrouwen die ons voorgingen. Ik voel het als mijn plicht om die
verworvenheden dag in dag uit te verdedigen.

De weg staat ook voor de verbinding tussen de generaties. Niet voor niets luidt het gebod:
'Toon eerbied voor je vader en je moeder.' Zonder hen zou je hier niet zijn. Ik zeg: vergeet nooit
waar je vandaan komt. Verloochen je roots nooit. Je maakt deel uit van een traditie. De weg
geeft richting. Als je weet waar je vandaan komt, weet je beter waar je naar toe wil. De toekomst
is ongewis, maar je verleden kun je overzien. En bedenk: ook jij zult ooit anderen de weg wijzen.
Voor traditie kun je ook invullen: cultuur. Of religie. Of overtuiging. Of identiteit. Of waarden.
De dichter zegt: "in moerasgebieden raak je ze gemakkelijk kwijt".

Maar zonder twijfel geen overtuiging. Het politieke debat kan zo'n moeras zijn, dat je op een
dwaalspoor brengt. Religieuze scherpstijperij: ook zo'n moeras waar je snel in kunt verdwalen.
Moerassen zullen er altijd zijn. Maar het gedicht zegt ook: er is een vervolg, er is altijd een
vervolg, als je maar zoekt. Richtingloosheid leidt gemakkelijk tot verdwalen en uiteindelijk tot
paniek. En paniek leidt tot verkramping, tot ieder voor zich en God voor ons allen.

Velen hebben het gevoel dat onze maatschappij op drift is, van haar ankers is geslagen.
Sommigen buiten die angst uit om politiek gewin. Valse profeten genoeg in tijden van
verwarring!

**De preek
van de leek**

Het wordt tijd dat we de weg terug vinden. Dat we ons bezinnen op onze menselijke waarden. Voor mij voert die weg naar solidariteit, naar het besef dat we er niet alleen voor staan, dat we onze toekomst samen vormgeven. Solidariteit gebaseerd op gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid en respect voor degenen die ons zijn voorgegaan.

Wij schrijven de paden, en de paden blijven bestaan en de paden zijn verstandiger dan wij.

